

Агнес Мартін, фото Александра Лібермана, 1973

Вступ

Мистецтво для всіх. Я знаю це інтуїтивно як потенційний художник, що вичерпав себе. Нещодавно про це написав, і відтоді мене закидають запитаннями. На всіх лекціях і в усіх галереях люди просять у мене поради. Переважно вони питають про те, як стати митцем.

Тепер, коли, здається, є стільки митців, музеїв і галерей, коли мистецтво весь час з'являється в новинах, коли платформи на кшталт *Instagram* привчають нас мислити візуально, щоб знайти естетичні стимули в повсякденному житті — як казав Енді Воргол, дозволити «дрібничкам зненацька схвилювати вас», — запитання про творчість витають у повітрі.

Проте як від сумнівів і тривог перейти до справжнього, навіть великого мистецтва?

Чи можу я стати митцем, коли не вчився? Коли працюю весь день? Коли в мене діти? Коли я наляканий? Звісно, можете. Шляхів до слави чимало. І в кожного свій. А втім, протягом багатьох років я знову й знову повертаюся до низки ключових ідей. Більшість з них породжена простим спогляданням мистецтва, вдивлянням у нього й моторною пам'яттю з тих часів, коли починав малювати. Інші я здобув, слухаючи розповіді художників про їхню роботу й щоденні труднощі. А деякі навіть украв у дружини.

Нещодавно я перетворив ці ключові ідеї та поради на статтю для *New York Magazine* — своєрідний асамбляж, що мав зацікавити всіх («від необізнаного аматора до таланта покоління») або, як зазначали в журналі, «принаймні допомогти жити бодай

трохи креативніше». Згадана стаття, як видається, знайшла відгук, але змусила мене замислитися. Ще не встигли висохнути чорнила на ній, а я вже заходився писати нові правила до тих тридцяти трьох, з яких починав. То була низка взаємопов'язаних запитань, думок і доброзичливих настанов на кшталт: «Творіть мистецтво для сьогодення, а не для майбутнього». Або: «Не переймайтеся, щоб зробити його чудовим, — просто робіть». Або: «Будьте приязні, щедрі та відкриті до інших і добре дбайте про зуби». Завдяки таким правилам читачі могли сягнути чогось глибинного в душі й перетворити це на мистецтво.

Крім того, я почав по-новому осмислювати деякі найважливіші мистецькі питання. Мистецтво (у всіх його формах) породжує багато постійних, дивних і навіть страшних проблем — викликів, які можуть так залякати художників та глядачів, що ті бояться почати чи продовжити розпочате. Навіть таких відданих мистецтву, як я.

Певні страхи, що перешкоджають нам, посередні:

—А що, як ви не вчилися цього? (Я не вчився.)

—А що, як ви патологічно сором'язливі? (Еге ж.)

—А що, як у вас синдром самозванця? (Та він майже в усіх. Це ціна за вступ до Гільдії Творців.)

—Ви майже без грошей? (Вітаю в найгіршому клубі.)

Інші запитання засадничі:

—Психологія роботи така сама, як психологія митця? (Не зовсім. Однак у кожному персонажі «Чуття і чутливості» має бути трохи Джейн Остін, еге ж? Так само, як трохи Гої має бути в кожній його потворній фігурі. Та чи є?)

—Як дізнатися, що ваша творчість має вплив? (Пам'ятаю, як художниця Бріджет Райлі сказала: «Коли щось видається хибним, воно таким і є».)

— Найважливіше із цих запитань: що таке мистецтво взагалі? Це засіб, за допомогою якого Всесвіт усвідомлює себе? Чи, як зауважив художник Керролл Данем, «ремісничий інструмент, щоб вивчати свідомість»?

Погоджуюсь: мистецтво — це все зазначене вище, ба навіть більше. А ваш талант схожий на дикого звіра, якого потрібно вситити.

То як з усіма цими нерозв'язаними питаннями художнику-початківцю стрибнути в невідоме, щоб вивищитися над різноголоссям зовнішніх меседжів та внутрішніх страхів і створити найкращу роботу?

Якщо хочете творити велике мистецтво, ця книжка допоможе вам спитати в себе, *що таке мистецтво?*

Можна сказати, це візуальна мова — зазвичай невербальна, імовірно, довербальна, — здатна розповісти мигцем (німецькою *Augenblick*) більше, ніж ми дізнаємося, годинами читаючи чи слухаючи когось. Це спосіб виявити найпростіші відчуття: самотність, тишу, біль — і загалом увесь спектр людських чуттів. Чи якийсь письменник відтворив у словах внутрішні страждання й оприявлену скорботу картини Рогіра ван дер Вейдена «Зняття з хреста» (1435)?

До того ж мистецтво — це спосіб вижити. Багатьох митців праця надихає, для них так само важливо творити, як дихати чи їсти. Щодня вони постають перед новими ідеями і старими переконаннями, подальшою роботою й нестерпними перервами, нетлінною красою і гниттям. Їхні одкровення виникають, щоб потім зникнути. Бодай іноді всі митці почуваються наче Гомерова Пенелопа: щодня тчуть полотнину з власних оповідок, міфів, побоювань, здогадок, страхів та особистих істин

лише для того, щоб прокинутися зранку й розпустити виткане, змінюючи, виправляючи, поліпшуючи чи свідомо нищачи його. Художник весь час розвивається, накопичуючи досвід, але завжди починає картину з нуля.

Бути митцем означає визнавати це як частину процесу. Це також означає визнавати парадокс: кілька речей можуть бути правдиві водночас. Мистецтво безмежне; воно існує в прогалинах між самою роботою та її трактуванням. Кожен мистецький витвір має свою структурну логіку. Це може сповнити сумнівів як митця, так і глядача. Однак сумніви — то ознака віри: вони випробовують та упокорюють вас, впускаючи у ваше життя щось нове. А найкраще те, що сумніви позбавляють гнітючого впливу визначеності, бо ж визначеність убиває допитливість і мінливість.

Митці також мають зважати на дивне відчуття: перш ніж завершити роботу, ми часто творимо щось відмінне від запланованого. Це чудернацьке й несподіване відчуття може потішити або розчарувати. Як зауважив художник Брайс Марден, творячи, «ви не знаєте, що насправді отримаєте», поки не завершите роботу. Творчість — це незбагнений і натхненний процес, під час якого митець, надаючи роботі завершеності, стає глядачем, майже не здогадуючись, звідки вона виникає. Сінді Шерман стверджує, що творення мистецтва схоже на «закликання чогось, чого я не знаю, доки не побачу». Митці — страшенні прокрастинатори, але наш творчий розум працює навіть тоді, коли ми не працюємо; коралові рифи та припливи нашого внутрішнього життя збурені, навіть коли ми зіщулюємося й цепеніємо, боячись працювати.

Мистецтво живиться фоновим світінням часу, тобто внутрішніми й зовнішніми наслідками всіх рішень, що виникли

під час творчого процесу. Це спричиняє неймовірну й украй важливу трансформацію: коли робота завершена, митець відмежовується від неї, а глядач, своєю чергою, стає до неї залученим. Глядач завершує твір, нищачи та переробляючи його. «Кожен читач, коли він читає, читає себе», — казав Марсель Пруст. Якщо читаєте, споглядаєте або слухаєте велике мистецтво — кантату Баха, вірш, який знову й знову відкриваєте для себе, чи картину, до якої повертаєтеся протягом усього життя, — то щоразу відчуваєте його інакше.

Про що це свідчить? Що ми бачимо не тільки очима, а й за допомогою всіх наших здібностей: інстинктів, нервів, пам'яті, відчуття часу, місця та атмосфери і ще бозна-чого. Навіть традиційні п'ять чуттів суб'єктивні: чи бачу я колір цих літер так само, як ви? Що такого в червоному кольорі? Як смердить «гниле»? Яка музика вас печалить чи надихає, а під яку ви йдете в танець? Однак ці чутливі рецептори взаємодіють зі світом і між собою, щоб утілювати мистецькі роботи як наслідок певних алхімічних перетворень у пам'яті й тілі глядачів. Такі перетворення формують нові синапси в мозку, стаючи частиною досвіду та усвідомленості людини в цьому світі.

Сподіваюсь, ця книжка не тільки дасть вам відповіді, але й поставить нові запитання щодо ваших взаємин з мистецтвом. Творення — мінливий і нестійкий процес. Він передбачає більші чи менші прозріння, принади й відрази, символи та структури, які весь час зазнають змін. І хоч мова мистецтва інколи невербальна, навіть абстрактна, воно може набувати сенсу, впливати на наші спогади, змінювати наші життя. Це правда незалежно від того, чого набуває твір: обрисів базових форм — простих форматів, схожих на щасливі фінали комедій

Вівіан Маєр, «Автопортрет», 1955

ПЕРШИЙ КРОК

ВИ ЦІЛКОВИТИЙ
АМАТОР

ПРО ЩО ВАРТО ПОДУМАТИ,
ПЕРШ НІЖ РОЗПОЧНЕТЕ

Шуг Мак-Деніел, без назви, 2018

1

НЕ СОРОМТЕСЯ

Я зрозумів. Творчість може принижувати. Лякати. Може породити відчуття незахищеності, вразливості, ніби ви вперше роздягаєтеся перед іншою людиною. Може розкрити про вас те, що інші вважатимуть жахливим, химерним, нудним або дурним. Ви можете побоюватися, що люди вважатимуть вас ненормальним, тупим, нездарою. Добре. Коли я працюю, мій розум біжить наввипередки. У голові проминають думки: «Усе це погане. Воно безглузде. Кожен, хто бачитиме це, знатиме, що я недоумок». Однак у мистецтві не має бути сенсу. Мистецтво схоже на пташиний спів: воно створене з мотивів, інтонацій, відтінків і переходів — усього, що емоційно й перцептивно впливає на нас, навіть якщо ми ніколи не зможемо передати його значення. Будь-який мистецький витвір — це культурний пейзаж із ваших спогадів, робочих митей, надій, докладених зусиль і неврозів, часу, у який живете, та амбіцій — із чарівливих, таємничих, значущих і тривких речей.

Не переймайтесь, чи «має сенс» ваша творчість. Що швидше ваша робота набуде сенсу, то швидше люди втратять до неї цікавість. Забудьте про «добрість». Почніть думати про творчість.